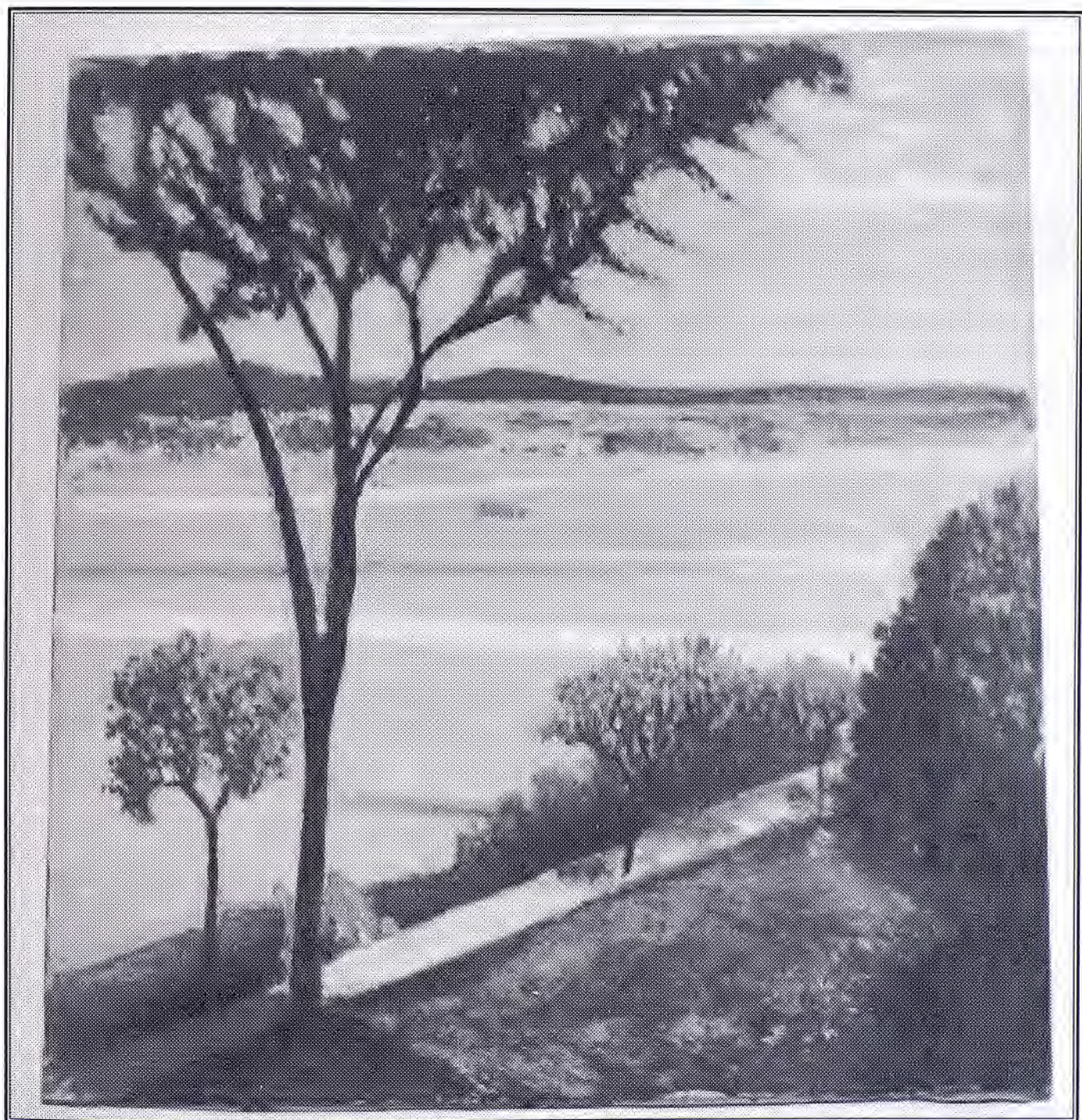

DAMUNT DAMUNT

REVISTA D'INFORMACIÓ LOCAL

SANT JOAN - AGOST 1994 - Nº 39

DAMUNT DAMUNT

Revista d'Informació local
SANT JOAN (Mallorca)

Agost - Núm. 39
Depòsit legal PM-673-1991

Domicili:

Major, 68
07240 Sant Joan (Mallorca)
Tel. 52 61 83

Director:

Miquel Florit Huguet

Col.laboradors:

Antoni Amengual Barceló
Antònia Amengual Salvà
Francesc Alzamora Bauzà
Joan Barceló Serra
Margalida Bauzà Bover
Guillem Company Bauzà
Gabriel Company Gayà
Nino Company Pérez
Carles Costa Salom
Josep Estelrich Costa
Catalina Lluïsa Gayà Bauzà
Antònia-Pilar Mas Jaume
Cati Fullana Matas
Gabriel Monserrat Monserrat
Catalina Jaume Ginard
Joan Jaume Nigorra
Bàrbara Matas Sastre
Joan Matas Sastre
Guillem Bou Mas
Joan Gayà Matas
Antònia Torrens Jaume
Maria Ordinas
Marc Vidal Bonet

Imprimeix:

TIRRENA, S.A.

TEL: 55 52 12

C/ Pintor Joan Gris, n° 2
MANACOR

Tirada: 400 exemplars

CONTINGUT

SALUTACIÓ	3
ENTREVISTES	4
-Francesc Alzamora	
-Josep Bauçà Mates	
-Gabriel Barceló i Catalina Gayà	
-Antoni Ferriol i Rosa Gomis	
-Melsión Matas Antich	
FITXES A LLOURE	11
-Caminers	
-D. Joan Bauzà...	
-Peixateres	
-Arbres singulars	
-En Martinet	
-La diligència	
-Carreters i traginers	
-Madò Cosme	
-Centre republicà	

Amb gran satisfacció publicam aquest mes unes quantes col.laboracions, en forma d'entrevista-enquesta que han estat realitzades per joves col.laboradors.

Damunt Damunt no pretén esser una escola de periodisme, però no ens disgustaria gens que d'aquesta "pedrera" (emprant un símil esportiu) en sortissen gent per fer nova la "plantilla" de Damunt Damunt.

Per altra banda, les necessàries vacances del personal de la impremta on s'imprimeix la revista, ens ha fet adelantar la sortida del número corresponent al mes d'agost.

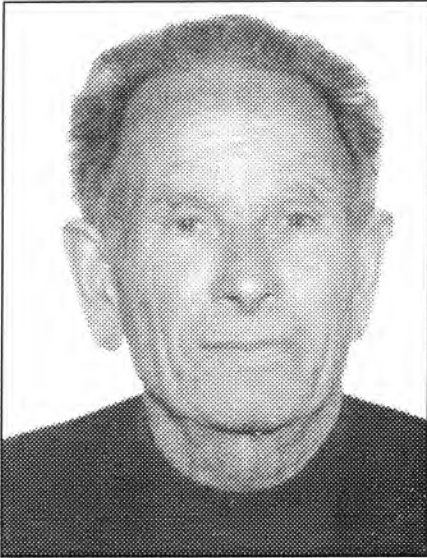
Per aquest motiu la secció de "Notícies Locals" ha estat suprimida aquest mes i d'altra banda trobareu moltes "Fitxes a lloure", que no perden actualitat i que voldríem informassin i interessassin al lector, però que no el cansassin, perquè prou en teniu amb haver d'aguantar la calor d'aquest fort estiu del 94.

La Redacció

ENTREVISTES

Conversa amb el meu padrí

Francesc Alzamora

-Anàveu a “costura” a ca ses monges?

-Sí.

-Recordau alguna monja que vos fes “costura”?

-Sí, sor Luciana.

-A l'escola, quins mestres tinguéreu?

-El mestre Rosselló i el mestre Lliteres.

-Recordau alguns nins o companys vostres que es distingien pel seu “bon cap”? Qui eren?

-Sí. En Joan Xisquet (des Pou Nou).

-Recordau algun fet de l'escola (dramàtic) que vos impressionàs molt o que fos divertit?

-No.

-De nin vos feien fer feina? Quina feina?

-Anar a llaurar.

-Era normal que els mestres castigassin els nins? Quins càstigs imposaven?

-Sí. Pegaven damunt sa ma.

-Els pares també castigaven als nins? Quins càstigs imposaven?

-Sí. Clotellades.

-Quina feina fèieu abans de casar-vos?

-De pagès.

-On féreu el servei militar?

-A “Infanteria” i a la guerra.

-Hi havia altres santjoaners?

-Sí molts.

-De la post-guerra (anys 1940-1950) “anys de sa fam” recordau les coses que faltaven, com s'arreglava la gent, i s'estraperlo?

-Faltava sucre, tabac, oli... La gent venia blat d'estraperlo.

-Quants d'anys estàreu entregat?

-6 anys

-Quins fronts (guerra) 1936-39 hi participàreu?

-Del 38 al 39, a la guerra de l'Ebre.

-Vos feriren?

-No.

-Vàreu veure morir molts companys?

-Morir no, però morts sí.

-Recordau algun fet molt dramàtic?

-Que un vespre vàrem arribar a un sector i per tot allà on volíem jeure trobàvem morts. Vàrem haver de jeure amb els morts.

-Véreu o tractàreu presoners republicans (rojos)?

-En vaig veure.

-Heu estat concejal (regidor)?

-Sí.

-Quins anys?

-Ui! Devers el 55.

-Qui eren els vostres companys de consistori? El batle?

-En Carrixó, en Joan Tunió, en Guiemó, en Melcion Pere-Mates, en Llorenç de l'amo Esteve... Els batles foren, l'amo en Joan de Meià, en Montserrat de Son Gual, Don Ramon i en Joan Cotonet.

-Què és el més important que es va fer en el vostre temps de regidor?

-Es varen asfaltar molts de carrers.

-Que es va deixar de fer i que vos havíeu proposat?

-Ja no me'n record.

-Que se va fer i que vos hi estàveu oposat?

-Res, tothom estava d'acord.

-Quin any començàreu a jugar a futbol? Quin any ho deixàreu.

-Ui! L'any 34, i ho vaig deixar l'any 37.

-De què jugàveu?

-De migcampista.

-Recordau alguna anècdota relacionada amb el futbol?

-Que quan va venir a jugar el Son Servera hi va haver molts de tocs.

Gràcies padrí per contar-me tantes coses.

M^a del Carmen Alzamora Bauzà

Conversa amb el meu padrí

Josep Bauçà Mates

- Anaveu a "costura" a ca ses monges?

- Si. Fins que vaig combregar

- Recordau alguna monja que vos fes "costura"?

- Si. Sor Luciana

- A l'escola, quins mestres tingueru?

- El mestre Rosselló

- Recordau alguns nins o companys vostres que se distingiren pel seu "bon cap" (inteligència)?

- Si. En Miquel Gayà (que ja és mort).

- Recordau algun fet de l'escola (dramàtic) que vos impresionàs molt o que fos divertit?

- No, no m'en record

- De nin vos feien fer feina? Quina?

- Si. Anar a guardar porcs, fer de carreter...

- Era normal que els mestres castigassin els nins? Quins càstigs imposaven?

- Si, feien posar els dits junts i pegaven amb un regle

- Els pares també castigaven als nins? Quins càstigs imposaven?

- Si, pegaven amb les escorretjades

- Quina feina feieu abans de casar-vos?

- De pagès i també traginava palla a Palma amb un carro

- On freu el servei militar

- A "Torre d'en Pau" i a "Cavalleria"

- Hi havia altres Santjoaners?

- A Torre d'en Pau si

- De la post-guerra (anys 1940-

1950) "anys de sa fam" recordau les coses que faltaven, com s'arreglava la gent i s'estrapel.lo?

- La gent menjava pa de "mais" i

- A on?

- Per Petra, a Santa Maria, a Palma i a Randa

- Què guanyaveu?

- 12 pts. cada dia

- Que durava anar a Palma?

- 8 hores

- On era l'hostal?

- A la porta de Sant Antoni

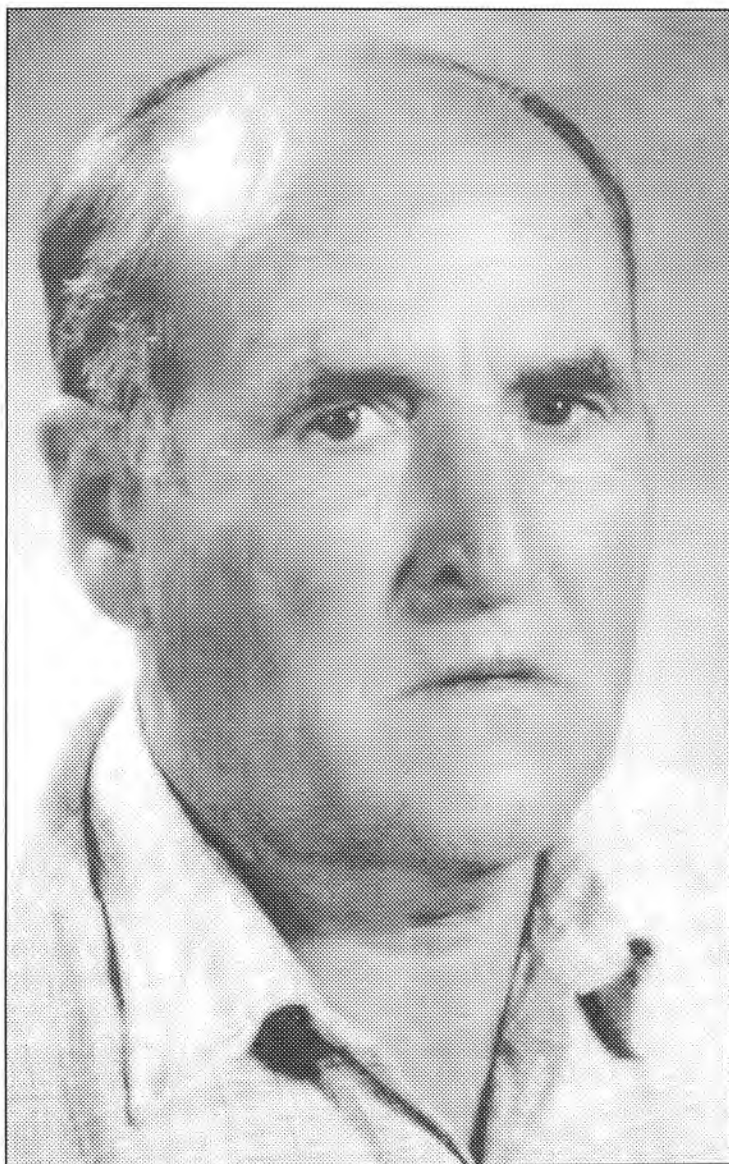
- Tornaveu de buit o duieu altre género?

- A vegades en duiem i a vegades no

- Recordau alguna anècdota?

- Si. Quant erem petits viviem prop des Revellar. Hi havia un home molt vell que era aficionat a sa música, duia el compàs amb sos braços. Seia damunt una soca de garrover i jo i un altre li varem dir: L'amo en Guiem, feimos dos cèntims de música.

Se va posar a fer manotades i jo i l'altre, amb dues pedres pegavem a la soca de garrover. Varem remoure les formigues carniceres i ferraren per ell. Se va haver de treure els calçons per espolsar-seles.

oli d'ametla. Faltava carn, arròs, oli...

- Vos, el vostre pare o germà Joan heu fet de carreters?

- Sí

- Què traginaveu?

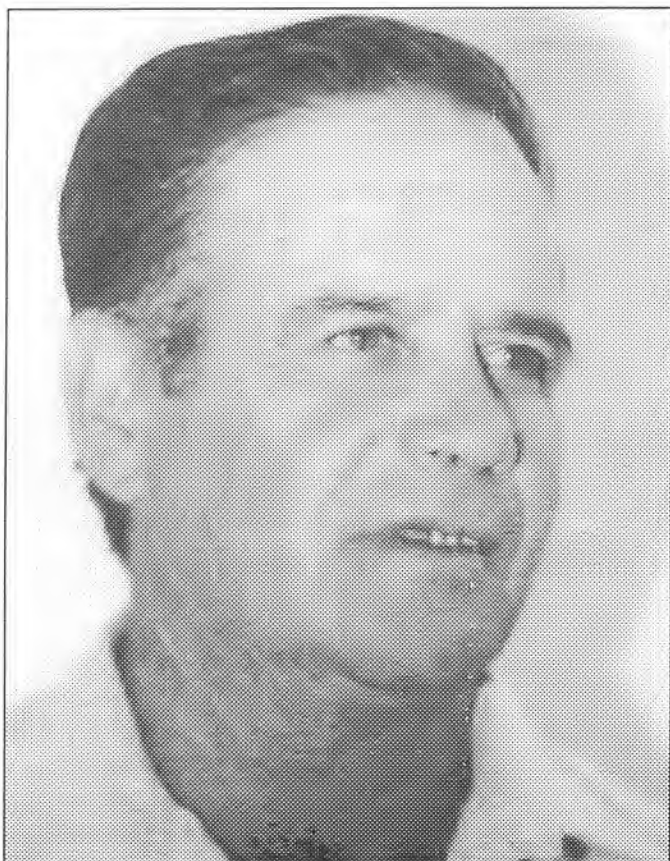
- Palla, porcs, llenya, marès

Gràcies padrí per contar-me tantes coses

M^a del Carme Alzamora Bauçà

Conversa amb els meus padrins

Gabriel Barceló i Catalina Gayà

-On féreu el servei miliar?

-A Cap Enderrocat, me vaig entregar dia 5 de novembre de 1945.

-Quins anys?

-Jo tenia 20 anys, i el meu ofici era fer estelles.

-Hi havia altres santjoaners?

-Érem jo i en Pep de Ca'n Borràs.

-Vos feren o féreu alguna reclutada?

-No, no.

-Sempre heu fet feina a foravila?

-Sí, sempre.

-Per compte vostre o anàveu a jornal?

-Per compte meu.

-Heu fet altra feina?

-No, sempre he fet de pagès.

-Anàreu a Ca ses Monges?

-Només hi vaig anar mig jornal, i

per això no me'n record de cap monja.

-Quins mestres tenguéreu?

-Vaig començar a anar a escola quan tenia 6 anys i vaig tenir Don Pedro i Don Jaume Rosselló.

-Quins al.lots de la vostra edat es distingien com a bons estudiants?

-En Joan Morey i en Pep Florit (Marió)

-Recorda alguna anècdota del temps escolar?

-Sí, un dematí no vaig anar a escola i el meu pare em va donar una bona pallissa.

-L'any que vàreu esser "Quintos" en féreu alguna de sonada?

-No, només cantàrem panades i férem es balls dels quintos a sa plaça d'es Centro. Vam posar 7 o 8 pins

voltant sa plaça i vam fer el ball al mig.

-Què li deien al padrí París?

-L'amo en Joan París.

-Quin any va morir?

-L'any 1951.

-Tenia germans o germanes?

Quins són els seus descendents?

-Sí, tenia una germana anomenada Paloni. Els seus descendents són en Joan Paloni de na Marçal, i la seva germana na Paloni.

-Per què els deien el malnom París?

-No ho sé, pentura anaren a París.

-Hi hagués qualche parent o familiar que emigràs?

-No.

-El vostre padrí era germà de mestre Amador Baró?

-No, el nostre padrí era germà del

madrí d'en Pep Baró.

-Qui eren els oncles (tios o ties) de la vostra mare?

-Es padrí Bonet i sa tia Catalina Bonet casada amb en Joan Feleu.

-Per què a uns els deien Bonets?

-Perquè son pare d'es padrí Bonet va donar un tros de corral a Can Parot, actualment sa casa de can Juan Gorreta (al carrer major).

-Per què els deien Barons?

-No ho sé, descendien de Manacor.

-Recorda alguna anècdota?

-Només record que el padrí Baró va morir dia 13 de Juliol de 1931, també record que tenia una cabra vermella i dos mens i a ser pobre cabra li donava cada pallissa que feia por.

-Per què aquest malnom?

-Perquè sa padrina Boneta, casada amb padrí Baró, i es padrí Bonet, casat amb na Tunina Parota, eren germans.

-Eren parents dels altres Bonets o siguin la família Antich.

-Sí eren parents, jo i sa meva dona som fills de cosins.

-Eren família dels "Guiemons"?

-No, dels Guiemons, no.

-Tenia germans o cosins el padrí "Bonet"?

-Sí, tres germanes na Maria, casada amb en Damià Passol, na Catalina casada amb en Joan Feleu, i na Juanina casada amb en Toni Baró.

-Hi hagués parents que emigraren i on anaren?

-Sí, una germana de ma mare, anomenada Margalida i casada amb en Toni Mena, vàreu emigrar a Bons Aires. I en Biel Baró, casat amb na Margalida Ballerina, que tenia 2 fills anomenats Tonis, també.

-Què li deien an es padrí des Molins?

-Joan des Molins, perquè estava en es Molins.

-Tenia cap germà? Qui són els seus descendents?

-Sí, tenia un germà anomenat Ramon. Era casat a Petra i tenia un fill anomenat Joan, però aquest va morir quan tenia 20 anys.

-Tenia cap cosí? Qui són els seus descendents?

-L'amo en Joan, i Don Climent l'apotecari. L'amo en Joan tenia una filla anomenada Francisca, però va morir. I Don Climent era son pare de don Ramon l'apotecari i de la senyora de don German.

-L'amo en Francesc dels Molins va sortir d'Espanya?

-No, només va anar fins a Eivissa.

-Feu de conrador o carreter? Què traginava? A on? Recorda qualche anècdota?

-Feia de conrador i de carreter. Traginava de tot, palla, vi, porcs, etc... Va tragar tot les pedres més feixugues de l'església, quan la van fer nova. Traginava per tot, anava a Palma, a Muro, a Sa Pobla. Una vegada va tragar un viatge d'ensaïmades fins en es Port de Palma, per n'Emiliana, per enviar-les, amb el barco, a Barcelona, i això que no en podien tragar.

-En Ramon des Molins, quin any se'n va anar a Amèrica?

-Se'n degueren anar l'any 1920.

-A on?

-A Amèrica, a Bons Aires.

-Tot sol?

-Se'n va anar amb la seva dona na Francinaina Batxana.

-Era molt ben glosador?

-Sí.

-En recordau algunes?

-No gaire perquè ell en feia una i llavors o la tornaves sentir pus.

Diven que som exerriat a una cucanya provau de sortir d'Espanya i tastareu s'envinagrat.

-De què feia per Amèrica?

-Feia de pagès, tenia moltes tomàtiugues.

-Per què se'n va anar?

-Per no estar per aquí, per fer l'Havana, però no va tornar.

-Tornà moltes vegades?

-Va venir un pic i ja tenia 67 o 68 anys, va estar un any per aquí, i se'n va tornar.

-Va tenir molts de fills?

-Tres fills que sapiguem.

-Teniu cap foto seva?

-No.

-La padrina Catalina tenia germans o germanes? Qui eren?

-Sí, sa tia Francinaina, casada amb en Francesc Duminer; na Maria Belos, casada amb en Biel Belos; na Margalida, casada amb en Miquel Beina d'es Rafal; na Tunina, casada amb en Guillem Duminer; en Jaume Balaguer i el sen Francesc Balaguer.

-On era can Balaguer?

-A n'es carrer de sa Lluna n° 19 i 21, tot era una casa.

-Hi va haver glosadors, capellans, o persones importants en les famílies Gayà-Antich (Balaguers-d'es Molins)?

-No, no hi va haver ningú.

-El bon tarannà, caràcter bonadós i alegre, ve des dels Molins o dels Balaguers?

-Des de les dues bandes.

-On estaven els vostres pares?

-La família París-Bonet (els meus pares) estaren a s'Almudaina des de 1915 fins a 1925 o sia 10 anys. En es Pujol d'es Notari des de 1925 fins a 1959 o sia 34 anys.

-Estaren a altres bandes?

-No, d'es Pujol ja vengueren a estar a la vila fins que van morir.

-Padrina, quina edat tenien les filles quan morí la vostra mare?

-Jo tenia 11 anys, n'Antònia en tenia 8 i na Joana tenia 1 dia.

Cati i Bàrbara Barceló Roig.

Conversa amb els meus padrins

Antoni Ferriol - Rosa Gomis

- **Padrí, anàreu a Ca Ses Monges? Qui tinguéreu com a professors?**

- Sí, vaig anar amb Sor Maciana

- **I vós, padrina?**

- Jo vaig tenir a Sor Joana, Sor Maria i Sor Isabel. Sempre vaig anar a Ca Ses Monges

- **Padrí, qui tinguéreu per mestres a l'escola?**

- El mestre Lliteres

- **Recordau, padrí, a algun company de l'escola que es destacàs per llest, bon estudiant i aprenent?**

- A Miquel Bauçà

- **Recordau algun fet que vos passàs quan ereu nin?**

- Una vegada veníem d'escola amb sos cosins Parisos i mos aturàrem a la caseta d'en Marc, mos vàrem asseure davall d'un albacóquer i mos vàrem entretenir i els nostres pares mos castigaren...

- **Padrina, vos recordau d'alguna nina que es destacàs per llesta o aprenent?**

- Na Bàrbara Puig.

- **Padrí, quan éreu nin quines feines vos feien fer els vostres pares?**

- Guardar cabres i fer feina a foràvila

- **I vós, padrina?**

- Anar a cosir i aprendre de fer randa

- **Padrí els vostres pare tenien el costum (i en general molts de pares) de "castigar" els nins pegant-les clotellades, amb la corretja, amb un verdanc...?**

- Sí, tenien el costum

- **I vós, padrina, que ens deis?**

- Mon pare i mumare no ens pegaren mai

- **Padrí fins quina edat anàreu a esocla?**

- Fins als 13 anys

- **I vós, padrina?**

- Fins als 14 anys

- **Padrí, quines feines heu fetes?**

- De picapedrer, pagès, d'hortolà,

tar?

- A Palma, Barcelona, Campos, Manacor, Cabrera i també vaig estar a l'Hospital Militar quan me vaig rompre sa rotllana. En total 7 anys de servici.

- **Què recordau dels anys de la postguerra, o sigui els "anys de sa fam", de l'estraperlo...?**

- Que en temps des servici si no duíem menjar de ca nostra, no mos en donaven. I en set anys només mos varen donar dos vestits.

- **Padrí vos vàreu esser concejal de l'Ajuntament de Sant Joan. Qui era el Battle?**

- En Llorenç de l'amo Esteva i en Paco Mena.

- **I qui eren els altres concejals o regidors?**

- N'Amador Escolà, en Joan de Maià, en Francesc Alzamora...

- **Que és lo millor que se va fer en temps vostre?**

- Varen fer un clavegueram

- **Recordau alguna cosa que se fes i que vós proposàreu?**

- Els ninxos de consolació... No hi havia doblers per fer moltes coses...

- **Per acabar, vull fer una darre-ra pregunta a la padrina. Quina al.lota del vostre temps era la més simpàtica, guapa i elegant de Sant Joan?**

- N'Antònia Font

- Gràcies padrins per tot el que m'heu contat.

Rosa Ferriol Martorell

fer feina des camp

- **Vós, padrina, quina feina feieu de fadrina?**

- Anar a triar ametlles, als saquers d'albercocs, a cosir i a brodar.

- **Amb qui feieu feina?**

- Anava a cosir amb na Margalida Curra i als albercocs amb na Mora i na Sobrassada.

- **Padrí, recordau el què guanyàveu?**

- Primer guanyava una pesseta cada dia a Ses Gorfes i més tard un duro cada dia a batre...

- **I vós, padrina, quin jornal guanyàveu?**

- Dues pessetes cada dia.

- **Padrí on fereu el servei mili-**

Una conversa amb Melsion Matas Antich

Melsion Matas Antich, més conegut per en Melsion Peremates, va néixer el dia 7 d'abril de 1.916, havent complit l'edat de 78 anys, una edat que no aparenta. La seva memòria és bona i guarda uns records com a protagonista directe de la guerra civil, dels anys 1936-39. Record, uns trists i dramàtics, altres propis d'uns homes joves que es veren desarrelats, lluny de Mallorca, fent una guerra... on se perderen moltes vides.

- Què podeu contar-nos de la guerra civil?

- Pertanyia al 10ª Batalló Ciclista, on tots eren mallorquins

- Hi havia altres santjoaners?

- Sí, eren cinc. N'Andreu Galmés (sobrassada), en Jeroni Dalmau (Verdala), en Miquel Gayà (Fideuer), en Toni Mas (Fraró) i jo.

- Per què se deia Batalló Ciclista?

- Perquè sempre duiem una bicicleta que teníem cada un al seu càrrec, igual que es fusell.

- Recordau la data que sortien

de Mallorca?

- Sortiren dia 4 de Juliol de 1.937, la guerra feia quasi un any que havia començat. Hi ha una cançó que recorda el nostre embarcament:

El día cuatro de julio
de Palma anclos zarpó
el Ciudad de Alicante
que hasta Cádiz nos llevó...

- On va esser el primer enfrontament amb les forces republicanes?

- El primer front on participàrem va esser a Caspe (Saragossa) on feriren un sergent i el nostre Comandant.

- Vàreu esser ferit o a punt d'esser ferit?

- En el front de Pinell me foradaren el capot. La bala no me ferí per cosa de mil·límetres...

- Els vostres oficials eren mallorquins o forasters?

- Al meu tinent li deien Joaquín Rovira Villalonga i era mig santjoaner. Havia estat lletat per la dona del s'en Pericàs. Era germà de llet de na Massiana Pericasa.

- L'inimic o sigui els soldats republicans o rotjos, eren "visibles" o propers?

- En el front de l'Ebre, on els nacionals estàvem a un part i a l'altra part del riu hi havia els altres, nos parlàvem amb els republicans mitjançant el megàfon. Un vespre, crec que guiat per la lluentor del megàfon, al qui parlava li tiraren un tret que va foradar l'aparell...

- Eren molt freqüents les situacions d'esser ferits? de perill?

- En el front de Castelló, un soldat que havia estat carabiner, n'Antoni Diaz de Llucmajor, de nit dins la trinxera, una bala enemiga li quedà estreta entre el pont i el "cerrojo" del fusil... Era una bala que anava per ell.

- Quants de soldats formàveu el Batalló Ciclista?

- Eren quatre companyies, uns 700 homes

- Vos feren a prop altres vegades?

- A Martorell un vespre, os tiraren dues bombes demà...

- Estava molt debilitat l'exercit roig quan arribàreu

al front de Catalunya?

- Crec que va esser a Martorell que del batalló d'en Toni Fraró n'agafaren 37... un vespre quan dormien.

- Així que vos feien a prop?

- Al tinent Rovira li atravessaren la guerrera just davall xella. No va esser ferit però va sentir la rampa de la bala. La mateixa "rampa" que vaig sentir jo quan m'atravessaren es capot.

- Fereu presoners rotjos?

- Una vegada agafarem un comisari republicà, que anava amb una moto i quan se n'adonà va estar en mig de nosaltres.

- L'afusellàreu?

- No, l'entregàrem.

- Quin tipus d'armament duieu amb la bicileta?

- Duïem un mosquetó, amb la seva corresponent baioneta. El mosquetó era més curt que el fusell i era millor per anar amb la bicicleta.

- Vàreu estar molt de temps per la Península?

- En total hi vaig estar 26 mesos,

però després de mig any de llicenciat provisionals... mos tornaren cridar i en vaig menjar un total de 7 anys

- Per què vos feren reenganxar?

- Va esser quan estallà la guerra europea, la segona guerra mundial.

- He sentit altres soldats i no tot foren torns i morts. Alguns dies o moments ho passàreu bé i divertit durant la guerra. Recordau cap fet xocant?

- Sí ara en record un. Va esser en Tomeu Cap Blanc. Va escriure una carta a sa mare dient-li que l'havien fet assistent... però sa mare va entendre que l'havien fet tinent i sa mare ho va dir a totes ses veïnades.

- Vàreu fer bons amics durant la guerra?

- Sí. En Pere Fiol Campis de Consell, que tots li deïem en "Petrus", i amb qui vaig estar els 26 mesos, sempre junts i dormint en el mateix lloc... Quan acabà la guerra mos escriguérem durant 4 anys. Les cartes les començàvem dient "Hermano de campaña" Diuen que a la guerra, a la presó o a l'hospital és a on se fan els

més vertaders amics...

- Coneguéreu altres mallorquins?

- Tinguérem per cuiner un tal Martí Capó, un al.lot analfabet, però un gran cuiner i molt llest. Era analfabet i per dur es comptes de la cuina s'entenia fent creus i retxes.

- Era un tio molt espavilat?

- Tenia dues al.lo-tes, una a Campos i l'altra a Pollença. Jo li escrivia les cartes que ell me dictava. Essent analfabet sabia dictar unes cartes amoroses però tan belles i convinents que ni un catedràtic ho hauria dictat millor. Era molt polissó

- I com a cuiner que tal era?

- Era un gran cuiner. Abans d'entregar-se havia fet de cuiner, essent el primer cuiner de s'Hotel Formentor. Els oficials s'enfadaven amb ell, perquè els estava un poc i és que "inflava" es compte dels oficials i feia un poc de menjar pels soldats, per a nosaltres... Els oficials els canviaven... però uns quants dies després tornaven a demanar-lo. Era molt llest i atrevidet...

L'amo Melsion Peremates, durant la conversa ens ha contat molts de fets i anècdotes, i ens ha deixat patent el seu caràcter bondadós i optimista. Sortosament les penalitats que va haver de patir i els drames que va presenciar, no han deixat en ell una amargura o ressentiment. I és que una guerra civil, és, segons un historiador, "una baralla entre germans" i la nostra guerra civil no és una excepció perquè uns i els altres pensaven esser defensors de la veritat i la llibertat.

Juliol 1993

Miquel Florit Huguet

Caminers

Hi ha una dita popular que diu que "la suor de caminer és bona per necessària", i havia la creença generalitzada de que tots els caminers, eren gent gandula i poc treballadora. Res més enfora de la veritat, ja que dins les professions i oficis hi ha hagut sempre homes treballadors i altres de vagos o mal treballadors.

En realitat, antigament era la professió de caminer, un ofici i dedicació, sacrificada, treballadors solitaris, als que se'ls assignava la neteja i manteniment de determinada carretera. Una professió on hi havia el que avui en deim "movilitat de destino", fet pel qual els caminers eren enviats a treballar fora de Mallorca i dins Mallorca mateix a pobles o carreteres allunyades del seu poble, nadiu, havent de residir a pobles externs o a les casetes de caminer, "construccions d'una arquitectura peculiar", que han resistit el pas dels anys i que encara es poden veure a la vora d'algunes carreteres (carretera de Lluc, etc.)

Era la vida del caminer, la d'un treballador solitari, que exigia un esperit de renúncia i sacrifici.

Montuïri ha estat i segueix essent encara avui, el poble per antonomàsia el poble dels caminers.

Sant Joan, també dins el present segle ha tingut els seus caminers.

Joan Company Garí (a) "Es Caminer Mena" ¿va néixer l'any 1885 i morí l'any 1947? morí als 62 anys.

El primer destí que va tenir com a caminer, va esser a la província de Barcelona, on hi va estar treballant durant 4 anys.

L'any de la grip, any 1918, el caminer Mena, treballava per aquelles contrades. Allà va néixer la seva filla Maria, a Sant Sadurn d'Anoia.

Una vegada tornat de terres catalanes, va treballar a Mallorca. Li fou assignat, per lloc de treball, el tram de la carretera de Son Ferriol a Palma.

Un altre destí que va tenir, va esser la carretera de Petra a Sineu, per passar llavors a la carretera de Sant Joan.

Els darrers anys de la seva vida activa, va esser l'encarregat i responsable del manteniment de la carretera d'Artà a Santa Margalida.

Joan Jaume Gual (a) Jordà. El seu primer destí, com a caminer també va esser a la província de Barcelona. Tornat a Mallorca, el destinaren a Ses Comunes de Petra. Es casà ja granat als 37 anys, amb la joveneta Antònia -Ana Ginard Gayà (a) Fustereta, que sols tenia 18 anys. El mes de Juliol de 1919, en què va néixer la seva filla Catalina (de Moratinos), el caminer Jordà i la seva esposa residien a Petra, en el carrer dels Àngels.

Després de la carretera de Ses Comunes, el caminer Jordà, fou destinat a una carretera propera a Binissalem. El seu darrer destí va esser a Maó.

Joan Jaume Gual (a) Jordà, va estar de caminer, dins Catalunya, a prop de la frontera de França.

Andreu Gayà Jaume (a) Pardut, casat amb la petrera de malnom Tanjona, va treballar de caminer per la Península. A Mallorca

va treballar a la carretera de Sóller (a Son Sardina).

Mateu Galmés Caimari (a) Brui, fill del Caminer Deió, seguí les mateixes petjades de son pare fent de caminer.

Treballà a la província de Barcelona i tornat a Mallorca, treballà a la carretera de Valldemossa i després a la carretera de Sineu a Inca, a on treballà molts d'anys.

Si els primers anys, treballava totsol, en els darrers anys de la seva vida laboral, treballà amb brigada, com es treballa actualment.

Morí fadrí, als 68 anys, l'any 1968.

Mateu Galmés Vives, era natural de Petra. Havia nat a Son Deió, una finca baix del Puig de Bonany, dins el terme de Petra.

El caminer Deió, havia treballat a la província de Barcelona. Quan va néixer la seva filla Francisca, estava treballant a Molins del Rei. També treballà a Menorca.

Tornat a Mallorca, va treballar a diferents indrets.

Va morir als 60 anys, l'any 1944.

Arnau Company Sorell (a) Mena, que es casà amb Aina Bauzà "Lligada" com quasi tots els altres caminers de Sant Joan, va treballar de caminer a Maó.

Morí, deixant tres infants, el petit, Arnau, sols tenia dos mesos.

D. Joan Bauzà Bauzà (lligat), militar i periodista

Una faceta molt desconeguda d'aquest militar, és la de Joan Bauzà, escriptor i periodista.

Va esser col.laborador del setmanari "Andratx", una revista local del poble del mateix nom del ponent mallorquí, on va escriure durant més de 20 anys. Antoni Calafell, fundador i director d'aquesta publicació, afirmava que Joan Bauzà era un dels seus millors col.laboradors. Que els seus escrits no li havien creat mai cap tipus de problema (censura, polèmiques, etc.) i ningú mai es disgustà. Els seus escrits agradaven a tothom. Descrivia i les situacions, com un escriptor professional els paisatges, bon cronista, sabia tocar qualsevol tema amb dignitat, fent-lo interessant. El Sr. Calafell el tenia en gran estima.

Joan Bauzà, començà de molt jove a escriure en el setmanari Andratx i continuà col.laborant inclús en l'època en què va residir a Suïssa com a agregat militar, enviant des del país helvètic les seves setmanals cròniques al setmanari.

Joan Bauzà que juntament amb la família va estar a la possessió de La Romana i a l'Hort de Bornada, de jove treballava a les feines pròpies de la finca, alternant treball i lectura, amb un afany de superar-se, i era conegut a Andratx per en Joan de La Romana igual que aquí era conegut d'en Joan Lligat.

Peixateres

Encara que la paraula peixatera, és emprada qualche vegada amb sentit despectiu, aquests és un ofici tan honorat com els altres.

Abans de què es coneguessin els frigorífics (les geleres) el peix es venia fresc.

Les Miquelones, mare i filla, Catalina Gomis Bauzà i la seva filla Maria Nigorra Gomis, vengueren molts d'anys peix.

Maria Gayà Florit (a), Parduda, i la seva cunyada Margarita Mora Company (a), Barbera, també vengueren peix durant molts d'anys.

El peix el duien del Port de Felanitx (Porto Colom), primerament amb un carretó tirat d'un cavall i més envant amb un camiónet. Els peixeters i subministradors del peix era una família de Felanitx, els germans Xesc i Joan de malnom Xisquet.

Cada dia abans de començar la venda del peix, el menescal, passava revista al peix.

Abans de l'època turística, el peix era molt abundant i a Sant Joan es duia peix de tota classe: Llampuga, gerret, mescladís, aretjada, mussola, rap, cap-roig, gallinetes, aranyes, congres, sardina, bonito, calamar, sípia, i molt de pop, de pop en duien cada dia.

El gerret, era del peix més abundant, i es venia uns dies a pesseta el kilo i altres es venia a dos reals. Hi havia dies que se'n venien de 10 a 12 caixons.

La gent comprava la quantitat segons el preu, mig quilo, un quilo, dos quilos, etc.

Un dia, un peixater extern, va dur una camionada de llampuga i la va vendre tota la pesseta el quilo.

Quan s'aturaren els Xisquets de Felanitx de dur peix fresc a Sant Joan, vingué un peixeter de Ciutat.

Les peixateres (venedores) de Sant Joan, les Miquelones i les Perdudes, venien a jornal. El peixater les donava un jornal de dues pessetes. Si no acabaven el gènere, els peixaters el se'n tornaven.

Les dues peixateres es posaven d'acord i una i l'altra venien al mateix preu.

A la peixateria (actual biblioteca municipal) hi havia unes taules de pedra on venia el peix.

Si el mal temps o temporal no impedia sortir els pescadors, hi havia peix cada dia, inclòs els diumenges.

Les peixateres, per avisar de l'arribada del peix, sortiren al cap de cantó de la casa de la Vila a sonar el corn. Els peixaters que també duien el seu corn dins el camió, també els sonaven perquè la gent es mogué.

Les peixateres pagaven un dret cada dia per vendre el peix.

Arbres singulars

El 20 de març de 1991 fou aprovada una Llei de Protecció dels Arbres Singulars de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears, que té per objecte poder garantir la conservació d'arbres extraordinaris.

A Sant Joan han desaparegut bastants d'aquests arbres singulars i altres es conserven, encara que estan en perill de desaparèixer, perquè hi ha gent que segueix pensant que "de lo meu en puc fer el que vull". I de fet, encara que hi hagi lleis de protecció sino hi ha unes raons de tipus sentimental o cultural, l'impunitat campa i així veim desaparèixer coses públiques o privades que tenien un valor artístic, cultural o etnogràfic.

D'una relació d'arbres singulars, redactada fa bastans d'anys hi ha que restar alguns d'aquests arbres.

Garrover de la marquesa, a Es Revel·lar.

Alzineta d'Els Calderers, fou arrancada quan s'amplià i asfaltà el Camí dels Calderers

Lladoner de Can Carritxó, en el carrer dels molins

Pi ver, que estava situat a la Serra d'Horta, dins els establits de la possessió d'Horteta.

Fassers, davant les cases d'Horteta i Son Dexotta. El primer fou arrencat.

Morer, a Horta. Ignoram si ha estat arrencat. Un temps era un arbre amb gran esponera.

Mata escrita del carreró de Maià. Ignoram si se conserva.

D'una llista bastant llarga que arribà a les nostres mans, hem agafat una petita relació. La "singularitat" d'aquests arbres creim que està més lligada a un record de la infància i testimoni d'un passat, que a les qualitats o característiques "extraordinàries" dels arbres relacionats.

Alguns arbres com "La Figuera de ses 7 soques", en la contrada de l'antiga Estació del tren, "La figuera dels enamorats" a Sa Bastida, "El Pou del Salze" han derivat en topònims i són un trocet de la nostra història.

En Martinet

Martí Jaume Barceló, va ésser conegut p'en Martinet. Era fill d'en Martí Gran. Va morir dia 9 de maig de 1.966 a Inca, on havia anat a viure amb el seu fill Martí que allà residia.

Margalida Morey Martí (Batlem) l'esposa d'en Martinet també morí a Inca, el dia 1 de març de 1.972.

El fill únic d'aquest matrimoni de nom Martí, també fou conegut p'en Martinet i morí dia 3 de maig de 1.989. Feia 33 anys que vivia a Inca, on es casà. Durant 22 anys va ésser Policia Municipal d'Inca.

La diligència

La diligència que fou propietat de l'amo Francesc Bauzà Florit (Rosa), va començar l'any 1908.

El vehicle, una galera coberta, era estirada per dos cavalls, en "Tordo" que era gris i en "Negro".

La diligència anava a Ciutat tres vegades a la setmana: els dimarts, dijous i dissabtes.

Cada camí durava de 5 o 6 hores.

A les Costes de Xorigo els passatgers davallaven i pujaven a peu.

Els cotxers varen ésser n'Eusebi, en Felip de Costitx i mestre Llorenç, algunes d'elles eren ben tallats de lluna, perquè es contenen moltes anècdotes que protagonitzaren.

L'import del passatge, anar i tornar costava 2 pesetes i 10 cèntims (2'10).

La diligència partia de bon matí, a toc de campana i partia de davant ca l'amo en Francesc Rosa, carrer Fra Lluís Jaume, número 17, que en aquells dies es deia carrer Amistat i tenia una altra numeració.

A Palma la diligència de Sant Joan posava a s'Hostal d'es Moixet, a la Porta de Sant Antoni.

Molta de gent a principi de segle, no havia anat mai a Ciutat, ni havien vist mai la mar.

Dins la diligència hi cabien 10 passatgers.

Més envant la diligència passà a mans de l'amo Joan Gayà dels Molins, que canvià la diligència per un carretó de 6 places, que era estirat per un cavall negre, que havia canviat per un parell de muls.

Carreters i traginers

Sant Joan, tenia bastants de carreters, traginers.

Traginaven, principalment, palla i porcs grassos, i en tornar solien venir carregats (d'abono).

La palla la duïen a l'anomenat "Pes de Sa Palla" a l'entrada de Ciutat.

Era aquí on actualment hi ha la Caixa Rural?

També hi havia paolers que duïen la palla directament als horts de Sant Jordi, palla que era emprada pel bestiar.

Els paolers de Sant Joan, partien el divendres dematí i arribaven a Ciutat el divendres vespre. Deixaven el carro i la bístia, pernactant al mateix hostel.

Prop de l'anomenada Porta de Sant Antoni dins el que avui és el carrer Manacor, hi havia alguns hostals.

El mercat, era el dissabte dematí, i el paoler, solia tornar tornà tan prest havia venut.

Allà es trobaven paolers de Vilafranca i de Sineu, Petra.

Els paolers de Petra, que eren molts, passaven per dins Sant Joan, tant d'anada com de vinguda.

Fou l'any 1966 o el 1957, en què deixaren de passar paolers per Sant Joan, i que els d'aquí deixaren d'anar a Ciutat.

Els paolers anaven adreçant anant per Son Gual, Son Brondo, Sabó i Son Mesquida, sortint a l'Hostal d'Algaida.

Les carreteres sense asfaltar, estaven molt poc transitades. -No trobaves ningú per la carretera- estava un vell traginer.

Endemés de la palla i porcs grassos, més endavant els traginers de Sant Joan, hi duïen cebes i melons.

Els carreteres dormien damunt el seu carro, abrigats amb una manta, dins el mateix hostel.

Per deixar la bístia i carro a l'hostal pagaven una pesseta.

La plaça costava (impost) 0'50 pessetes.

El dinar de frit a uns dels fondutxos que hi havia per aquells voltants costava també 0'50 pessetes.

El gastos (despeses), eren pocs, però el viatge tampoc donava molt (1), motiu pel qual, només els més troneres, sortien de parranga, el divendres a vespre que eren a Ciutat.

El divendres anant a Ciutat, hi havia el costum d'aturar-se a dinar a la Casa Blanca. Feien una parada i posaven el murrió a la bístia.

(1) Una carretada deixava 12 pessetes.

Biel de Solanda, Guillem des Sort, l'amo Mateu Cambuix de Sa Raval, Guillem Fuiana, Llorenç Curt, eren traginers a principis de segle.

Mestre Jordi, anava amb el seu carro carregat d'ous i aviram a Ciutat.

Mestre Jordi, tornava duent el que necessitava per a la seva botiga.

Es Cocover, el pare de Madò Montserrada, també traginava els ous amb el seu carro a Ciutat.

Es Felanitxer, també va ésser un carreter d'ofici.

Ja més envant molts d'altres santjoaners feien viatges amb el seu carro i bístia a Ciutat. Entre els que es recorda hi ha:

Francesc Bauzà Miralles (des Molins), Juan Bauzà Miralles (Capellet), Joan Roig Gayà (Bonet de Na Ferrera), Gabriel Mates Bauzà (Rotget de Na Riber), Josep Jaume Nicolau (Jordà de Na Polla), Antoni Oliver Juan (Marranxó), Guillem Florit Sastre (Fuiana), Joan Florit Sastre (Fuiana) i altres.

Llegiu

DAMUNT DAMUNT

Madò Cosme

Qui era madò Cosme, preguntàrem un dia a la madona Maria Florit Miralles, de Son Dexotta, vídua de l'amo en Jaume Pellasso.

Sa Tia Cosme- ens informà Maria Font Miralles- he sentit a dir que era una de les dones més dolentes del poble.

Era una dona eixorca, casada amb mestre Cosme Vaquero i el seu home feia de ferrer i ella era molt polissona, com ho demostra aquest fet: Feren testament i se deixaven les coses un a l'altre, se feien hereu mútuament. Era així de dolenta, havien fet testament avui i al dematí següent va dir l'homo:

"Me'n vaig a Son Niell".

I en lloc d'anar-se'n a Son Niell, se'n va anar cap a Sineu a fer un altre testament i en lloc de quedar tot propietat del que quedaria darrer (sobreviuria), ella ho girà tot i deixà tots els seus béns a Gabriel Mas Galmés (Pellasso).

Madò Cosme era germana de la mare de mossèn Ramon Gayà Galmés (Carrixó) i de la mare de l'amo Gabriel Mas Galmés (Pellasso)

La fama de dolenta de Madò Cosme era tanta que qualcú li va dir.

-El dia que morigüeu no vendrà ningú al vostre acompanyament-

-Ho vorem si vendran- va dir ella.

I va prometre dos reals als al.lots i una pesseta als homes que anirien al seu acompanyament.

El dia del seu enterro, en Jaume i n'Arnau Mas Bonet, fills de l'hereu l'amo Biel Pellasso, se posaren un a cada part del portal del cementiri i quan sortien anaven pagant a tots, d'en un en un. Qualcú deia - Jo no vull la pesseta.

I les feien prendre els doblers a la força, perquè havien promès complir la voluntat de la difunta.

Els assistents al funeral que portaren un ciri cobraren 10 pessetes cada un. Es féu la voluntat de la difunta.

En Martinet

Martí Jaume Barceló, va esser conegut p'en Martinet. Era fill d'en Martí Gran. Va morir dia 9 de maig de 1.966 a Inca, on havia anat a viure amb el seu fill Martí que allà residia.

Margalida Morey Martí (Batlem) l'esposa d'en Martinet també morí a Inca, el dia 1 de març de 1.972.

El fill únic d'aquest matrimoni de nom Martí, també fou conegut p'en Martinet i morir dia 3 de maig de 1.989. Feia 33 anys que vivia a Inca, on es casà. Durant 22 anys va esser Policia Municipal d'Inca.

Centre republicà

El centre Republicà tenia la seva seu en el carrer Major, número 78 (Can Miquel de Son Durán)

El vespre del 19 de Juliol, de 1936, encara hi havia molta de gent, que no se'n adonaven del que passava, arribà un cotxe descobert ple de feixistes, els canons dels fusells sobresortien per damunt ells, un jove net, que estava al cap de cantó de Can Tronca, vetllant per si veuria la seva al.lota (era J.B.F.), quedà tot impressionat, quan va veure aquell escamot, dels que en coneixia alguns, perquè eren de Montuïri, i, més quan dirigint-se a ell en to prepotent i agressiu, li digueren "arriba Espanya" una expressió, que es faria famosa i que el jove net J.B.F. no havia sentit dir mai.

- Duis una destra! o martell! -digué un d'ells.

I acte seguit, començaren a pegar cops a la làpida que hi havia a la façana de can Tronca, fins que quedí feta a benes.

Seguidament, aquell escamot de feixistes externs, sense abandonar els fusells, davallà cap al Centre Republicà, que tenia un gros rètol de fusta, damunt el portal, un poc elevat.

No arribant al rètol, perquè estava un poc amunt, un de l'escamot va fer escaneta a l'altre i aquest pujant-li damunt, amb el fusell, començà a donar cops al rètol fins que el va haver destrossat.

